

بسمه تعالی

# بلوچستان ایران

(بررسی ساختارهای سیاسی و اجتماعی)

مؤلفین:

یدالله دهقان

سارا دهقان نصیری

|                     |                                                                                         |
|---------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------|
| سرشناسه             | : دهقان، پدالاه، ۱۳۶۴ -                                                                 |
| عنوان و نام پدیدآور | : بلوچستان ایران (بررسی ساختارهای سیاسی و اجتماعی)/مولین پدالاه دهقان سارا دهقان‌نصیری. |
| مشخصات نشر          | : تهران : هوشمند تدبیر، ۱۳۹۴.                                                           |
| مشخصات ظاهری        | : ۳۱۵ ص                                                                                 |
| شابک                | : ۹۷۸-۶۰۰-۴۱۸-۰۱۲-۲                                                                     |
| وضع فهرست‌نویسی     | : قیفا                                                                                  |
| روش ثبت             | : کتابنامه.                                                                             |
| موضوع               | : بلوچستان -- تاریخ                                                                     |
| موضوع               | : بلوچ -- سیاست و حکومت                                                                 |
| موضوع               | : بلوچستان -- سیاست و حکومت -- قرن ۱۴                                                   |
| شناسه افزوده        | : سیری، سارا، ۱۳۶۴ -                                                                    |
| رده بندی کنگره      | : DSR۲۰۰۳/۱۷۵ ۶۹ ۱۰۱۴                                                                   |
| رده بندی دیویی      | : ۹۵۵.                                                                                  |

|             |                                                    |
|-------------|----------------------------------------------------|
| عنوان       | : بلوچستان ایران (بررسی ساختارهای سیاسی و اجتماعی) |
| مؤلفین      | : پدالاه دهقان - سارا دهقان نصیری                  |
| ناشر        | : هوشمند تدبیر                                     |
| مدیر مسئول  | : محمد قجر                                         |
| مدیر اجرایی | : حمید باغبانپور                                   |
| طرح جلد     | : حمید باغبانپور                                   |
| شابک        | : ۹۷۸-۶۰۰-۴۱۸-۰۱۲-۲                                |
| تیراژ       | : ۱۰۰۰ نسخه                                        |
| سال انتشار  | : چاپ اول، پاییز ۱۳۹۴                              |
| قیمت        | : ۲۲۵۰۰۰ ریال                                      |

نشانی ناشر: تهران - خیابان انقلاب - بین خیابان دانشگاه و خیابان ابوریحان - پلاک ۱۱۷۶ طبقه اول  
 نشانی دفتر فروش: تهران - خ کارگر شمالی - قبل از پمپ بنزین امیرآباد - جنب بانک پاسارگاد - پلاک ۱۳۰۸  
 طبقه سوم - واحد هفتم  
 تلفن: ۶۶۴۷۹۶۶۵ - ۶۶۴۷۹۶۶۵ - ۶۶۹۱۳۱۶۴  
 همراه: ۰۹۱۲۳۸۶۱۲۶۷

"يرفع الله الذين امنوا منكم و الذين اوتوا العلم درجات"

خداوند مقام اهل ایمان و دانشمندان عالم را (در دو جهان) رفیع می گرداند.

(سوره مبارکه مجادله - آیه ۱۱)

یکی از راه‌های کمال و تقرب به ذات اقدس الهی، علم و دانش است. علمی که به تعبیر استاد شهید مطهری زیبایی عقل است؛ علمی که انسان خداجو در آن نشانه‌های معبد را می‌جوید و می‌یابد و علمی که هر چه فزون‌تر می‌گردد، دارنده آن را به خدا نزدیک‌تر می‌کند. انتشارات هوشمند تدبیر در راستای اشاعه‌ی اهداف آموزشی خود در حوزه علم و دانش و تحقیق و نشر سعی بر آن دارد تا با نشر کتاب‌های دانشگاهی در زمینه‌ی مختلف قدمی هر چند کوچک در پیشبرد اهداف عالی خود بر دارد و بار رواج اندیشه‌ی پای برجسته و توسعه‌ی دانش در همه‌ی حوزه‌های مهندسی، علوم انسانی، اجتماعی، طبیعی و ... به تمامی بخش‌های جامعه، علی‌الخصوص قشر دانشگاهی و فرهنگی خدست کند.

از این رو، انتشارات هوشمند تدبیر با همکاری جناب آقای یدالله دهقان و سرکار خانم سارا دهقان نصیری اقدام به آماده‌سازی و چاپ کتاب حاضر نموده است. این کتاب حاصل تلاش‌های علمی و تجارب آموزشی مؤلفین محترم آن بوده، و امید است بتواند چراغ راهی برای مهندسين، دانشجویان، اساتید، و سایر فعالان در این حوزه باشد.

سر بلند و پیروز باشید

مدیرمسئول انتشارات هوشمند تدبیر

محمد قنبر

## پیشگفتار

استان سیستان و بلوچستان با توجه به جمیع مولفه های جغرافیایی، فرهنگی، اجتماعی، قومی و ... در طول تاریخ دچار تحولات و فراز و نشیب های فراوانی به خصوص در زمینه مسائل سیاسی- اجتماعی و قومی شده است. قرار گرفتن این منطقه در همجواری با دریا و محور مواصلاتی بودن مناطق جنوب آسیا به غرب آسیا و اروپا، وقوع جنگ های پی در پی، تغییرات مکرر حکومت ها و برخوردهای متفاوت هر کدام از آنها را این منطقه، حضور و نفوذ استعمار در این منطقه، شرایط خاص قومی و مذهبی منطقه و ...! مهمان عوامل است که در طول تاریخ باعث بروز تحولات گوناگونی از جمله در زمینه مسائل سیاسی- اجتماعی و قومی در منطقه شده است.

نوع زندگی، آداب و رسوم، مذهب، نحوه امرار معاش، خصلت های قومی و طایفه ای و سایر مسائل در منطقه بلوچستان به ویژه در طول قرون اخیر همواره مورد اعتراض و انتقاد شدید حکومت های مرکزی ایران تا پیش از پیروزی انقلاب اسلامی بوده است و این حکومت ها همواره در تلاش بودند تا به هر نحو ممکن مردمان این منطقه را تحت کنترل خود در آورند که این موضوع نیز از سوی حاکمان و بزرگان منطقه بلوچستان امری سخت و گزاف بوده و همین عامل باعث رودررویی مداوم حاکمان منطقه با دولت مرکزی می شد. این نوع رفتار مقابله ای مردمان منطقه و دولت مرکزی تبعات، آسیب ها و ضررهای زیادی را برای هر دو طرف به برداشته است و هیچگاه دولت های مرکزی ایران تا پیش از پیروزی انقلاب اسلامی راه تعامل درست با مردمان منطقه بلوچستان را نیافتند و هر بار دچار افراط و تفریط در این زمینه شدند که این موضوع تبعات بی شماری را به ویژه در حوزه مسائل اجتماعی و قومی در منطقه چه در تعامل قبایل و طوایف منطقه با دولت های مرکزی و چه در

تعاملات درون قومی از خود بجای گذاشت.

لذا وقوع این گونه حوادث و بی تدبیری های مکرر در طول دوران متمادی در منطقه باعث شد که هرگز دولت های مرکزی نتوانند خوی و خصلت طبیعی مردمان منطقه را به درستی درک و راه تعامل سازنده با آنها را بیابند لذا این موضوعات ما را بر آن داشت تا دست به تحقیق و پژوهشی در زمینه مسائل سیاسی اجتماعی و قومی با تاکید بر مولفه های تاثیرگذار قومی در منطقه بلوچستان ایران بزنیم و در این مسیر بتوانیم در نهایت به یک راهکار و جمع بندی درست از مسائل موجود در منطقه دست یابیم.

بنابراین در راستای اجرای این پروژه و برای هر چه پربارتر شدن آن تصمیم بر این شد تا علاوه بر اینکه از یک گروهی انجام شود، باتوجه به نوع تحقیق که کاملاً منطبق با معیار های جامعه شناسی مردم شناسی می باشد از استاد دکتر صمد کلانتری که دارای مدرک دکترای جامعه شناسی از دانشگاه سوربن فرانسه و دکترای مردم شناسی از دانشگاه اصفهان بوده و سابقه ۳۵ سال تدریس شامل ۱۰ سال تدریس در دانشگاه سوربن فرانسه و بیش از ۱۰ اثر مکتوب در حوزه های مختلف مردم شناسی و جامعه شناسی می باشد تقاضای همکاری شود.

لذا کار اجرای تحقیق با محوریت اینجانب و همکاری محققان محترم خانم سارا دهقان نصیری و هدایت علمی دکتر کلانتری صورت پذیرفت. لذا امید آن می رود که اجرای این پژوهش توانسته باشد گامی موثر در جهت شناخت بهتر مسائل اجتماعی و قومی در بلوچستان ایران برداشته باشد.

با تشکر  
یدالله دهقان

..... فهرست مطالب .....

|    |          |
|----|----------|
| ۸  | پیشگفتار |
| ۱۵ | مقدمه    |

**فصل اول: کلیات**

|    |                          |
|----|--------------------------|
| ۲۰ | اهمیت و ضرورت تحقیق      |
| ۲۱ | اهداف تحقیق              |
| ۲۱ | پیشینه تحقیق             |
| ۲۴ | نوشته های غیر فارسی زبان |
| ۲۷ | سوال تحقیق               |
| ۲۷ | فرضیات تحقیق             |
| ۲۸ | حوزه و قلمرو تحقیق       |
| ۲۸ | روش تحقیق                |
| ۲۹ | سازماندهی تحقیق          |
| ۳۰ | مفاهیم و اصطلاحات تحقیق  |

**فصل دوم: معرفی بلوچستان ایران**

|    |                              |
|----|------------------------------|
| ۳۶ | وجه تسمیه بلوچستان           |
| ۳۸ | نژاد مردم بلوچ               |
| ۴۰ | موقعیت جغرافیایی             |
| ۴۴ | ویژگی های قومی مردم بلوچستان |

## فصل سوم: بنیان نظری

- بخش اول) رهیافت های نظری قومیت و هویت قومی ----- ۵۲
- بخش دوم) توصیف پدیدارشناختی از زندگی طایفه ای ----- ۵۶

## فصل چهارم: عوامل و مؤلفه های تأثیر گذار بر مناسبات قومی در بلوچستان ایران

- بخش اول) مطالعه عوامل و مؤلفه های داخلی ----- ۶۶
- ترک ب قومی و مذهبی استان و تاثیر آن بر مناسبات قومی ----- ۶۶
- واگرایی از قانون و حکومت مرکزی و تاثیر آن بر مناسبات قومی ----- ۶۷
- مسائل فرهنگی، اجتماعی و تاثیر آن بر مناسبات قومی ----- ۶۸
- نقش مولوی ها و تاثیر آن بر مناسبات (سیاسی) ----- ۷۱
- مسائل اقتصادی و تاثیر آن بر مناسبات قومی ----- ۷۲
- سنگ شناسی و نوع تعامل با دولت مرکزی ----- ۷۸
- نقش مرزها در بروز پدیده های سیاسی اجتماعی در بلوچستان و تاثیر آن بر مناسبات قومی ----- ۸۱
- مهاجرت و تاثیر آن بر مناسبات قومی ----- ۸۴
- انزوای جغرافیایی و تاثیر آن بر مناسبات قومی - همگرایی با پاکستان ----- ۹۰
- ظهور گرایش سیاسی محلی گرا، در بلوچستان و تاثیر آن بر مناسبات قومی ----- ۹۱
- ناسیونالیسم بلوچ و تاثیر آن بر مناسبات ملی ----- ۹۱
- تاثیر روحیه پر خاشگری بر عقب ماندگی بلوچستان ----- ۹۶
- بخش دوم) عوامل و مؤلفه های خارجی ----- ۹۷
- بلوچ های پاکستان و تاثیر آن بر مناسبات قومی در بلوچستان ایران ----- ۹۷
- نیروهای مداخله گر منطقه ای و تاثیر آن بر مسائل قومی در بلوچستان ایران ----- ۹۸
- وهابیت و تاثیر آن بر مناسبات قومی در بلوچستان ایران ----- ۹۸
- نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات و تاثیر آن بر مناسبات قومی در بلوچستان ایران ----- ۱۰۰
- بخش سوم) ساختار اجتماعی و قدرت در بلوچستان و تاثیر آن بر مناسبات قومی ----- ۱۰۱

|                                                 |     |
|-------------------------------------------------|-----|
| جامعه یکجانشین                                  | ۱۰۲ |
| جامعه عشایری                                    | ۱۰۵ |
| ساختار اجتماعی و ساختار قدرت                    | ۱۰۶ |
| بخش چهارم) طایفه‌گری و اثرات آن بر مناسبات قومی | ۱۱۶ |
| طایفه‌گری                                       | ۱۱۶ |
| بررسی رشد طوایف                                 | ۱۱۸ |
| بخش پنجم) ابعاد کنونی مسئله قومی در کشور        | ۱۲۱ |
| مدیریت تنوع قومی در ایران                       | ۱۲۳ |
| نتیجه‌گیری فصل                                  | ۱۲۴ |

## فصل پنجم: عوامل و نحوه‌های تأثیرگذار بر مناسبات قومی در بلوچستان ایران

|                                                                                                    |     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| بخش اول) بررسی مناسبات سیاسی، اجتماعی و قومی در بلوچستان ایران در دوران قبل از ورود اسلام به ایران | ۱۲۶ |
| در دوران باستان                                                                                    | ۱۲۶ |
| در دوران هخامنشیان                                                                                 | ۱۲۸ |
| در دوران اسکندر مقدونی                                                                             | ۱۳۱ |
| در دوران ساسانیان                                                                                  | ۱۳۲ |
| بخش دوم) بررسی مناسبات سیاسی، اجتماعی و قومی در بلوچستان ایران در دوران بعد از ورود اسلام به ایران | ۱۳۷ |
| حمله اعراب به ایران                                                                                | ۱۳۷ |
| در دوران مغول‌ها                                                                                   | ۱۴۰ |
| در دوران صفویه                                                                                     | ۱۵۱ |
| در دوران افشاریه                                                                                   | ۱۵۹ |
| در دوران قاجار                                                                                     | ۱۷۱ |
| بخش سوم) بررسی مناسبات سیاسی، اجتماعی و قومی در بلوچستان ایران در دوران معاصر --                   | ۱۹۸ |

|                                                                                                      |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| در دوران پهلوی اول                                                                                   | ۱۹۸ |
| در دوران پهلوی دوم                                                                                   | ۲۳۳ |
| بخش چهارم) بررسی مناسبات سیاسی، اجتماعی و قومی در بلوچستان ایران در دوران بعد از انقلاب اسلامی ایران | ۲۵۳ |
| وضعیت کلی مدارس در استان سیستان و بلوچستان                                                           | ۲۷۹ |
| نتیجه گیری فصل                                                                                       | ۲۸۰ |

## فصل ششم: تحلیل مناسبات سیاسی، اجتماعی و قومی در دوره‌های مختلف تاریخی در بلوچستان

|                                                                                                                    |     |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| بخش اول) بررسی و تحلیل مسائل سیاسی، اجتماعی و قومی در بلوچستان ایران قبل و بعد از ورود اسلام به ایران              | ۲۸۴ |
| بخش دوم) بررسی و تحلیل مسائل سیاسی، اجتماعی و قومی در بلوچستان ایران بین دوران پهلوی اول و دوم                     | ۲۸۸ |
| بخش سوم) بررسی و تحلیل مسائل سیاسی، اجتماعی و قومی در بلوچستان ایران بین دوران بعد از انقلاب اسلامی با دوران پهلوی | ۲۹۵ |

## فصل هفتم: بحث و نتیجه گیری

|                        |     |
|------------------------|-----|
| نتیجه گیری و پیشنهادات | ۳۰۲ |
| منابع                  | ۳۰۷ |

## مقدمه

مطالعه شیوه‌های زندگی، روابط اجتماعی و سیاسی، رفتار و کردار مردم بلوچستان ایران که یکی از پایدارترین و قدیمی‌ترین فرهنگ‌های ایران محسوب می‌شوند بدون تردید کاری بس دشوار است. بویژه آنکه این منطقه در گذشته مکرراً مورد تاخت و تاز بیابانگان و درگیر اغتشاشات سیاسی و قومی داخلی و حتی در دو قرن اخیر مورد هجوم سرمایه‌ای، کالایی، فرهنگی و نظامی قدرت‌های خارجی قرار گرفته‌است. در این تحقیق از آن سخن مسائل سیاسی و اجتماعی بحث خواهد شد که تاثیر مستقیم یا غیر مستقیمی بر مناسبات سیاسی، اجتماعی و قومی در منطقه بلوچستان داشته‌اند. هرچند در تجزیه و تحلیل مسائل سیاسی اجتماعی می‌توان از روش‌های مختلفی برای شناخت جامعه استفاده کرد ولی به دلیل پیچیدگی تاریخی سیاسی و مسائل اجتماعی بلوچستان ما را از به‌کارگیری تنها یک روش محروم می‌دارد، لذا در بررسی مسائل اجتماعی این منطقه از سه روش شناخت یعنی: معیارهای شناخت ساختار طبقاتی و قشربندی اجتماعی، فرهنگ و خلیات مردم منطقه را در گزینش ای اجتماعی سودجسته‌ایم. بدین ترتیب سعی می‌شود تعارض بروز کرده در امور اجتماعی و سیاسی منطقه طی سال‌های متمادی شناسایی و دلایل تغییرات مناسبات سیاسی اجتماعی و قومی منطقه مورد بررسی قرار گیرد. هیچ نظام سیاسی نمی‌تواند با تضاد به زندگی خود ادامه دهد. به عبارت دیگر تعادل اجتماعی مستلزم رفع تعارضات سیاسی و شکاف‌های طبقاتی است. مشکل اساسی جامعه بلوچستان وجود تضاد بین کیفیت و کمیت تحولات اجتماعی و سیاسی، بین حرف و عمل و گسترش روند جدایی بین فرهنگ و اخلاق از اقتصاد و اجتماع بود. بدین دلیل تغییر و تحولات سیاسی و اجتماعی برنامه‌ریزی

شده‌ای که توسط دستگاه حکومتی و نخبگان سیاسی حاکم به وجود آمد و واکنش مردم و جامعه نسبت به این دگرگونی‌ها که در جنبش‌ها، قیام‌ها و ناسازگاری‌ها با دولت مرکزی بروز کرد، یکی از ویژگی‌های مهم نگرش ما به تاریخ تحولات سیاسی و اجتماعی منطقه بلوچستان است.

در تجزیه و تحلیل تاریخ سیاسی اجتماعی و قومی منطقه بلوچستان نباید تاریخ را به عنوان جریان‌ی لا یتغیر تلقی کرد بلکه در مطالعه تاریخ باید عوامل دگرگون‌ساز اجتماع را یکدیگر ربط داد و در شناسایی عوامل اصلی و فرعی و ارزیابی آنها هر دو را مورد توجه قرار داد؛ چرا که این دو مکمل یکدیگرند و یکی بدون دیگری ابزاری ناقص است به عبارت دیگر توجه به برخی از عوامل و نادیده گرفتن برخی دیگر محقق را از دستیابی به ادیاناجات درست بازمی‌دارد؛ یعنی برای صدور حکم باید با توجه به شرایط مندی و مانی بررسی همه جانبه ای کرد و به نتیجه‌گیری پرداخت.

اعتبار هر تحقیقی در زمینه بررسی تاریخ سیاسی اجتماعی و قومی بلوچستان در برخورد انتقادی آن است، چرا که بدین ترتیب به روشن شدن و رفع بسیاری از کاستی‌های مطالعات تاریخی کمک می‌کند و راه‌گشای درک بهتری از تاریخ پیچیده و پر تحرک سیاسی و اجتماعی منطقه بلوچستان خواهد بود.

در این تحقیق مسائل سیاسی، اجتماعی و قومی منطقه بلوچستان در شش فصل جداگانه بررسی شده‌است. به اعتقاد ما آشنایی با تاریخ اقتصادی و اجتماعی بلوچستان زیربنا و مقدمه‌ای برای درک و فهم درست و واقع بینانه نظام سیاسی و قومی حاکم بر منطقه خواهد بود.

لذا مطالعه و بررسی غیر مغرضانه رویدادها و مناسبات سیاسی اجتماعی و قومی منطقه بلوچستان بدون تردید می‌تواند نسل معاصر را در مسیر درک درستی از منطقه و تحولات و ارتباطات اقوام و طوایف منطقه در ابعاد گوناگون را به نحو واقع بینانه‌تری یاری دهد. در واقع به مصداق «گذشته چراغ راه آینده است» هر ملتی تنها با حافظه تاریخی، یعنی با آگاهی تمام از گذشته تاریخ سیاسی و اجتماعی خود می‌تواند جامعه‌ای پویا و سعادتمند پدید آورد.

www.ketab.ir